

галузь економічної науки послуговується лексикою різного характеру – запозиченнями, загальноживаними словами, термінами. Останні виникають переважно в результаті словотвірних і семантичних процесів взаємодії між загальноживаними словами і словами-термінами. Процес термінологізації загальноживаних слів, у результаті якого виникають нові терміни фахової лексики, є постійним та заслугове на подальше його вивчення й у інших спеціальних мовах.

Література:

1. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. І. Дуда. – Київ, 2001. – 20 с.
2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичний та соціолінгвістичний аспекти / А. С. Д'яков та ін. – К. : Вид. дім "KM Academia", 2000. – 218 с.
3. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
4. Левицкий А. Э. Функциональная переориентация номинативных единиц современного английского языка / Андрей Эдуардович Левицкий. – Житомир : ЖГПУ, 2001. – 168 с.
5. Розен Е. В. На пороге XXI века. Новые слова и словосочетания в немецком языке / Е. В. Розен. – М.: Менеджер, 2000. – 219 с.
6. Скороходько Э. Ф. Вопросы перевода английской научно-технической литературы / Э. Ф. Скороходько. – К. : Изд-во Киевского университета, 1963. – 92 с.
7. Суперанская А. В. Терминологические особенности перевода научно-технических текстов с немецкого языка на русский / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1985. – 144 с.
8. Das neue deutsche Wörterbuch für Schule und Beruf. – München: Wilhelm Heine Verlag, 1997. – 1064s.
9. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung / L. Hoffmann. – Berlin, 1976.
10. Möhn D., Pelka R. Fachsprachen. Eine Einführung / D. Möhn, R. Pelka. – Tübingen, 1984.
11. Roelcke T. Fachsprachen / T. Roelcke. – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2005.

Горохова І. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ДІЄСЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лексико-семантичний аналіз групи дієслів розумової діяльності можливо провести тільки шляхом спільного вивчення когнітивної природи даної категорії дієслів та її конкретних мовленнєвих реалізацій. Дослідження цієї категорії дозволяє встановити, що розвиток англійської дієслівної лексики на позначення розумової діяльності людини зумовлений як функціонально, так і концептуально.

Актуальність статті зумовлена її спрямованістю на вирішення проблем моделювання знань, об'єктивованих в лексичній системі мови, і зокрема в одній з її підсистем.

Мета статті – аналіз теоретичного матеріалу, що об'єднує основні положення традиційної теорії поля з надбаннями когнітивної лінгвістики, побудова загальної концептуальної моделі понятійної категорії "розумова діяльність" шляхом аналізу значень слів, що утворюють ЛСП.

Згідно з критерієм спільності категоріального і сигніфікативного значень, лексичні одиниці (лексико-семантичні варіанти) структуруються в номінативні

лексико-семантичні парадигми. Номінативна лексико-семантична парадигма являє собою цілісну, відкриту, динамічну безліч словозначень і словосполучень, об'єднану навколо домінанти спільністю значення, впорядковану семантичними відношеннями ієрархії, перетину, доповнення, яка служить цілям диференційованого позначення семантичного континууму та характеризується домінантою – ідентифікатором лексико-семантичного поля [7, 7]. Найявність у лексичної одиниці диференційних та інтегральних семантичних компонентів зумовлює здатність її ЛСВ належати до різних синонімічних рядів та ЛСГ [10, 36].

Синоніми відрізняються відтінками значення одного поняття; широкий спектр цих відтінків дає пояснення явищу антонімії, яка відбиває полярні, протилежні прояви одного й того ж феномена дійсності. Синонімічні ряди вміщують одиниці, пов'язані між собою відношеннями гіпонімічними або гіперо-гіпонімічними. Семантичний аналіз має на меті визначення елементів – складових значення, зафіксованих у словниках, його одиницею є релевантні для певного мовного рівня конкретні значення. Розщеплення на семантичні компоненти дає необхідний для дефініції мінімум ознак, але кількість ознак феномена цим не вичерпується. Повний набір ознак може бути представлений тільки при розщепленні значення на концепти.

Концепт у сучасній лінгвістиці визначається як структура репрезентованих знань, фрагмент інформації, складна єдність, що може бути поняттям, образом, схемою, дією, картиною чи гештальтом [5, 141]. Концепт є поняттям родовим, яке може стати видовим для більш складних утворень. Поняття є складовим конститuentом концепту, інструментом обробки дійсності, оскільки його можна членувати, розпізнавати частинами, з'єднувати в ціле.

Лексико-семантичне поле “Розумова діяльність” є структурованою моделлю, когнітивну характеристику якої виведено з сукупності семантичних ознак: процес вивчення об'єкту для отримання та передачі знань. Комплекс семантичних ознак категорій та їх слів-індикаторів є базою для конструювання моделі фрагмента описуваного ЛСП, лексична частина якого охоплює дієслова зі значенням розумової діяльності.

Семантична структура дієслова враховує системні відношення слова. Дієслово розглядається у рамках ЛСГ з урахуванням синонімічних і антонімічних відношень. Дієслова розумової діяльності відносяться до суб'єктивно-об'єктивних та розглядаються з точки зору їх лівої та правої валентності. Більш важливою вважається права валентність – валентність змісту, оскільки валентність об'єкта притаманна й іншим дієсловам. Обов'язковим для всіх слів є денотативний компонент значення. Цей компонент виділяється практично усіма дослідниками, але як термін вживається тільки деякими вченими. Предмет нашого дослідження – денотативна частина значення дієслів розумової діяльності. Відомо, що денотатом дієслова виступає та чи інша ситуація [2]. Денотативна частина значення (денотативний макрокомпонент [9, 37]) являє собою сукупність семантичних компонентів, що виражають лінгвістично релевантні частини ситуації, позначеної дієсловом.

Лінгвістично релевантні елементи в ситуації розумової діяльності: це пізнання як процес і його ознаки – характер виявлення [4, 57], буттєвість, результативність, нерезультативність, цілеспрямованість, учасники ситуації пізнання (суб'єкт – особа і об'єкт – зміст пізнання). Крім цього, значення дієслів розумової діяльності, домінуючих в процесуальному семантичному полі, організується ядерною семемою ‘розумова діяльність’, в якій знаходять своє відображення об'єктивні ознаки денотата. Ядерна

семема є необхідною складовою усіх досліджених нами дієслів, як найбільш абстрактна, що відображає ідею пізнання взагалі, а також протиставляє дієслова розумової діяльності іншим семантичним полям з дієсловами мовлення, руху та ін.

Для класифікації дієслів розумової діяльності ми виділили семантичні компоненти, які є основними в позначенні розумової діяльності: мислення в загальному вигляді як процес, свідомість як здатність до обробки сприйнятої інформації, результат розумового процесу, сконцентрованість розумових зусиль на розв'язання завдань, пізнання, що полягає в наявності знань у процесі їхнього засвоєння, зберігання знань у пам'яті і передачі знань у процесі навчання, а також інтуїтивне знання та уява.

Семантичний аналіз дієслів, оснований на співвіднесеності їх парадигматичних та синтагматичних характеристик, проводиться послідовно: спочатку досліджується підгрупа дієслів зі значенням розумового (мисленнєвого) процесу, потім зі значенням результату розумового процесу – уява, прийняття рішень, розуміння, дієслів зі значенням 'вважати, помилятися', і нарешті – підгрупа дієслів зі значенням знання, зберігання в пам'яті інформації та становлення інтелектуального стану. Тісний зв'язок інтелектуальної і комунікативної діяльності зумовлений соціальним характером мови, бо знання є завжди співзнанням, що передбачає передачу, поширення результатів мислення, а отже, і єдність мовних і ментальних процесів, неможливість їхнього роздільного існування [6, 26].

Так, ця ЛСГ відображає концепт породження думки і у мові представлена дієслівними етимонами, що описують розумову діяльність як таку: *think* (від готськ. форми *þagkjan*, *þāhta* "conceive in the mind") [11, 917], як здатність: *know* (від і.-є. бази **gn-*, **gne-* **gno-* "perceive") [11, 808] і як результат: *study* (від лат. *studēre* "be zealous, study") [11, 878], *record* (від лат. *recordāre* "think over") [11, 747], *consider* (від лат. *consīderāre* "regard") [11, 206], *mean* (від і.-є. бази **men* "have in mind") [11, 565], *read* (від с.герм. основи **rædan* "suppose, guess") [11, 743] і *understand* (від герм. основи *unterstehen* "grasp, know the meaning of") [11, 959].

При дослідженні лексико-семантичних груп дієслівних словозначень виокремлюються центральна зона та периферія фрагмента ЛСП "Розумова діяльність". Основними типами семантичних змін, що ведуть до формування похідних значень аналізованої лексики, є метафоричні та метонімічні транспозиції. Моделі переходів демонструє явище регулярної полісемії.

Значення дієслівних одиниць, що описують процес дослідження на емпіричному рівні, розвиваються паралельно з основних сфер об'єктно-просторових і трудових відношень індивіда. Значення представлення підсумків дослідження і передачі знань формуються переважно зі сфер інтелектуальної діяльності суб'єкта. Значення семіотичних дій і наукової організації і систематизації знань розвиваються одночасно з двох сфер – інтелектуальної та практичної діяльності індивіда. Значення верифікації та висновків утворюються зі сфер практичного досвіду людини щодо освоєння навколишнього середовища.

Лексична співвіднесеність обумовлена залежністю лексичного значення і контексту. З цією проблемою пов'язане і питання про динаміку процесів розвитку семантичної структури слова: явища багатозначності й однозначності: "окреме значення будь-якого як багатозначного, так і однозначного слова виражається різними способами" [1, 86]. Приймаємо термінологію, що базується на принципі відносної синтагматичної свободи основного лексичного значення в системі мови і зв'язаності всіх інших значень слова по відношенню до основного. Ця зв'язаність може бути

різною. В опозиціях знаходяться як значення ядерних дієслів, так і периферійних. Периферійні дієслова ЛСГ, крім дієслів, що належать до змішаних ЛСГ почуття, мовлення, сприйняття, відносяться і ті, значення яких є переносним, співвідносним лише за другорядними ознаками з основним, що має значення конкретної фізичної дії або руху. Використання конкретних дієслів із суміжних полів для позначення розумової діяльності пов'язано з розвитком мислення, з прагненням людини уявити, конкретно сприймати.

Висновки. Вивчаючи проблему систематизації та опису дієслівної лексики в аспекті тематичної організації її одиниць, можемо зазначити, що її відбір зумовлений самим характером людського мислення. Тематична класифікація лексики здійснюється з урахуванням самої природи будь-якого процесу, в якому присутні суб'єкт і об'єкт дослідження; їх відношення будуються на основі взаємодії і взаємовпливу.

Вивчення особливостей репрезентації знань в мовленні є безперечною методологічною перевагою семантико-когнітивного підходу до аналізу мовних явищ. Цей підхід також сприяє подальшому удосконаленню апарату формального представлення структур вербально об'єктивованих знань.

Л і т е р а т у р а :

1. Алекторова Л. П. Разграничение значений полисемантических слов на основе анализа их сочетаемости / Л. П. Алекторова // Современная русская лексикография, 1977. – Л. : Наука, 1979. – С. 86-95.
2. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл / Нина Давыдовна Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383 с.
3. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Нина Давыдовна Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
4. Гайсина Р. М. Лексико-семантическое поле глаголов отношения в современном русском языке / Р. М. Гайсина. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1981. – 195 с.
5. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1988. – С. 144 – 172.
6. Реформатский А. А. Введение в языкознание / Под ред. А. А. Виноградова. – М. : Аспект пресс, 1996. – 536 с.
7. Сейвори Т. Язык науки // Общее языкознание: Хрестоматия / Под ред. А. Е. Супруна. – Минск : Высшая школа, 1976. – С. 113–138.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
9. Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова / Иосиф Абрамович Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1979. – 156 с.
10. Уфимцева А. А. Лексическое значение : принцип семасиологического описания лексики / А. А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 240 с.
11. The Oxford Dictionary of English Etymology / Ed. by C. T. Onions. – Oxford: The Clarendon Press, 1996. – 1024 p.

*Гринюк О. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ ВНУТРІШНЬОЇ ВАЛЕНТНОСТІ ДІЄСЛІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Поняття мовної валентності виникло з дослідження граматичної сполучуваності дієслова [17]. Пізніше дане поняття було розширене і почало інтерпретуватися як